

TANÍTÓI ÚTMUTATÓ ÉS MÓDSZERTANI JAVASLATOK

a KOMP 3

Mondaton innen, mondaton túl...
Olvasókönyv 1–2. kötetéhez

Kreatív írás
Fogalmazás tankönyvhöz

Beszéd és anyanyelv
Nyelvtan-helyesírás tankönyvhöz

írta: Kóródi Bence

TARTALOM

OLVASÓKÖNYV 3.	3
A didaktikai-metodikai háttér.....	4
A tantárgy-pedagógiai háttér	11
A „CSAK MESE AZ EGÉSZ?” c. fejezetről	14
Oldalról oldalra... ..	15
FOGALMAZÁSKÖNYV 3.	18
NYELVTANKÖNYV 3.	22

OLVASÓKÖNYV 3.

Az anyanyelvi nevelés alapjait a beszéd, a cselekvés, a felfedezés és játék útján komplex módon oktató, a tanulási (illetve részképességbeli) zavarok elkerülését és csökkentését, valamint a kompetenciafejlesztést és tehetséggondozást egyszerre maga elé tűző, vizuálisan is gondosan kezelt, szövegértést tanító modern tankönyv igénye indokolta a fejlesztést.

A „*Mondaton innen, mondaton túl*” Olvasókönyv 3. osztályosoknak tankönyv és munkafüzet a KOMP 1. évfolyamon tankönyvvé nyilvánított és Húndidac Nagydíjat nyert tankönyvcsomagja, a „*Betűn innen, betűn túl*” *Ábécés olvasókönyv 1. osztályosoknak*, valamint a *Beszéd és olvasás munkafüzet 1. osztályosoknak* és az *Írás 1. munkafüzet* és *Gyakorlólapok 1. osztályosoknak* tankönyvcsomag és taneszközrendszer által megkezdett és azóta Szép Magyar Könyv díjjal jutalmazott, a „*Szavakon innen, szavakon túl*” *Olvasókönyv 2. osztályosoknak*, valamint a *Beszéd és olvasás munkafüzet 2. osztályosoknak* és az *Írás 2. munkafüzet* tankönyvcsomag és taneszközrendszer által folytatódó tanulási folyamatnak és készségfejlesztésnek a szerves folytatása a 3. évfolyamon.

A „*Mondaton innen, mondaton túl*” Olvasókönyv 3. osztályosoknak tankönyv a jelenleg érvényes minisztériumi kerettanterv (2008) ajánlásai nyomán készült, és az ismeretek magas szinten történő elsajátítása mellett a kompetenciák fejlesztését tekinti alapcélnek a magyar nyelv és irodalom nyelvi vetületének oktatásán belül.

A tankönyv a gyerekek már meglévő anyanyelvi ismereteire épülő, játékos és kedves, beszédre és felfedezésre készítő illusztrációkat, ilyen szövegeket és feladatokat tartalmaz, figyelembe véve, hogy a gyerekek spontán igénye a felhőtlen játék, a humor és a mesevilág. Ezekre alapozva kelti fel a tankönyv a gyerekek érdeklődését a beszélt és írott nyelvi kommunikáció iránt: fokozatosan tudatosítja és fejleszti a gyerekek készségeit-képességeit ezen a területen. A tankönyv az 1–2. évfolyamon már megalapozott, egyre tudatosabb beszédhang-felismerés és kiejtés, az egyre biztosabb és értőbb olvasás, az egyre magabiztosabb szövegértés és szövegalkotás folytatásának jegyében készült.

A didaktikai-metodikai háttér

A tankönyv metodikájában következetesen tevékenykedtető megközelítést alkalmaz, és fejleszti mindazokat a kompetenciákat, amelyek a nyelvi kommunikáció, a szövegértés-szövegalkotás világába vezetik be tanulókat. A tankönyv a versek, mesék, ismeretközlő szövegek, mondókák és egyéb szövegek auditív, vizuális és verbális megközelítésével párhuzamosan keresztkapcsolódásokkal fejleszti a kulcskompetenciák egyéb elemeit is a magyar nyelv és irodalom oktatása során.

A tankönyv (a hozzá szorosan tartozó *Beszéd és anyanyelv – Nyelvtan-helyesírás 3. osztályosoknak* és a *Kreatív írás – Fogalmazás 3. osztályosoknak* tankönyvekkel párhuzamosan) az 1–2. osztályos olvasókönyvek nyelvtani-helyesírási jellegű és vizuális kommunikációs vetületének (különösen a szóbeli szövegalkotás, a kontextus megteremtésének fejlesztése tekintetében), valamint nyelvi kommunikációs vetületének, mint a betű-hang kapcsolat, a szóelemekre bontás, a beszédképesség-fejlesztés, a szóbeli szövegalkotás stb. a szerves folytatása. A tankönyv kiemelt célja a szövegértés megtanítása. **Álláspontunk és oktatási programunk szerint egy modern alsós olvasókönyvnek nem pusztán a mechanikus „olvasatás” mint dekódolás a feladata, azaz nem csupán szöveggyűjteménynek kell lennie, hanem a gondolkodási és szövegértési műveletek elsajátításához szükséges feladatsorok, feladatbokrok és szövegek tárházának is.** A könyv vertikálisan (az 1–2. évfolyam taneszközei) és horizontálisan (a 3. évfolyam egyéb taneszközei) is illeszkedik kiadónk új fejlesztésű, kompetencia alapú oktatási programjába és taneszközrendszerébe.

Az **Olvasókönyv 3. osztályosoknak**, (a funkcionális vagy más szóval: kommunikációs nyelvtan elemeire épülő tankönyvvel, a *Beszéd és anyanyelv – Nyelvtan-helyesírás 3.-mal* és a *Kreatív írás – Fogalmazás tankönyv 3.-mal* harmóniában) beszédből kiinduló, kompetencia alapú kommunikációs tankönyv a szövegértés megtanítására és fejlesztésére. A funkcionális-kommunikációs felfogás eredményeképpen a gyerekek az anyanyelvüket, benne a beszélt és írott köznyelvet, a szépirodalmat (ezen belül a szépprózát és a költészetet) és az informatív szövegeket azok használata, illetve még inkább: működése közben és üzenetértéke alapján fedezik fel és ismerik meg. Az így, játékosan és értelmezve elsajátított ismeret sokkal jobban rögzül, és alkalmazásképesebb tudást, illetve stabilabb és jóval magasabb szinten működő kognitív funkciókat és sokkal tudatosabb szövegértési-szövegalkotási készségeket eredményez.

A tankönyv mindig meglevő ismeretre alapoz, abból indul ki, de nem tekinti adottnak vagy tudhatónak az elsajátítandó ismeretanyagot (pusztán azért, mert ez a gyerekek anyanyelve), ezáltal az anyanyelvi jártasságot is fejleszti és erősíti, az anyanyelv használatát is egyre tudatosabbá teszi. A könyv feladatai azonnal a felfedezésre, a használatra és a helyes alkalmazásra sarkallják a gyerekeket, de módot adnak (a hozzá szorosan tartozó, a szövegfeldolgozást elősegítő munkafüzetrel, valamint a tanítói kézikönyvben szereplő további, differenciálásra és gyakorlásra szánt plusz feladatokkal, a feladatbankkal együtt) az elsajátított ismeretek gyakorlására és ismétlésére is, folytatva a 2. osztályban megkezdett tanítási folyamatot.

A 3. évfolyamon a 2. évfolyamon megkezdett, az olvasásban alapvetően fontos készségfejlesztési célokat folytatjuk. A 2. osztályban az egyik alapvető cél az 1. évfolyamon már nagyjából kialakult olvasástechnikai készség tudatosítása és elmélyítése volt, mely olvasás- és beszédtechnikai órák és feladatok természetesen a 3. évfolyamon is folytatódnak. Ez azért igen jelentős súlyú, mert amennyiben a betűzgetős olvasás nem válik stabil, folyékony olvasássá, a szövegértés olyan mértékben sérülhet, hogy a tanuló nem érti meg az olvasott szöveget, akkor sem, ha egyébként (pl. hallás utáni szövegértés útján) az érthető is lenne a számára. Ez egésze-

rúen a kognitív funkciók agyi legátolása miatt következik be: a figyelem a betűfelismerésen és szóalakfelismerésen van, nem pedig a jelentésteremtésen, a megértésen.

A másik alapvető cél volt már a 2. osztályban is a kommunikációs készségek és képességek fejlesztése. Hiába tudja ugyanis magabiztosan elolvasni a gyermek a szöveget, ha a szöveg vagy bekezdés megértését több szó ismeretének hiánya vagy több mondat együttes jelentésének felismerése is akadályozza. Ezt a kettős célt folytatja a 3. évfolyam kétkötetes olvasókönyve is, természetesen az olvasási szintek egyr komplexebb kezelésével.

A szövegértő olvasás tanítását a kognitív funkciók, a megértés és a gondolkodás összetettsége szerinti – egymással összefüggő – olvasási szintek együttes fejlesztésével folytatjuk a 3–4. évfolyamon.

Ezek a szintek a következők: a betűző olvasás (magabiztos olvasástechnikai jártasság, szórutinok felismerése stb.), az értő olvasás (a szöveg szó szerinti megértése, az információk kinyerése és leltározása), az értelmező olvasás (a szövegben lévő rejtett, implicit gondolatok feltárása és következtetések működtetése), a kritikai olvasás (információk összevetése a valósággal és véleményalkotás) és a kreatív olvasás (kérdések előzetes megfogalmazása, jóslás, az olvasottak továbbgondolása és folytatása-megváltoztatása, vita) mind egymára épülve és egymásba ágyazódva jelennek meg a különböző évfolyamokon.

Ezért olyan beszédes a KOMP tankönyvcsalád olvasókönyveinek címe évfolyamok szerint is: az 1. osztályban „Betűn innen, betűn túl” (betűző / értő), 2.-ban „Szavakon innen, szavakon túl” (betűző / értő / értelmező), 3.-ban „Mondaton innen, mondaton túl” (értő / értelmező / kritikai és kreatív), és az ezt követő 4.-ben pedig „Szövegen innen, szövegen túl” (értelmező és kritikai / kreatív) jutottak, illetve fognak jutni a gyerekek az egyes tanévek során.

A tankönyv a meglevő ismeretet, az arra való alapozást tekinti kiindulópontnak az alkalmazás-képes tudás megszerzéséhez. Egyúttal magáénak tekinti a „szórakoztató szóra készítő” tankönyv elvét, a beszéd szerepét és fontosságát, pedagógiai célját is a tanulási folyamatban.

A tankönyvben (a kapcsolódó *Beszéd és anyanyelv – Nyelvtan-helyesírás 3. osztályosoknak* tankönyvhöz hasonló módon) az RJR technika (ráhangolódás, jelentésteremtés, reflektálás) tanítási módszere jelenik meg.

Az olvasókönyvben az olvasás szintjeinek komplex kezelése és fejlesztése nemcsak az előkészítő és szövegfeldolgozó feladatokkal, hanem a szépirodalmi szövegek mellett jelentős számban közölt, valós ismeretet tartalmazó ismeretközlő szövegekkel is megvalósul. Mindezzel a hiteles tájékozódást, illetve az arra való igény kialakulását is segítjük, és a problémamegoldó gondolkodást fejlesztjük, egyre inkább a valóság hiteles megismerése, leképezése, megértése, feldolgozása és alkalmazása, hasznosítása felé terelve a gyerekeket, bennük ennek igényét, az erre való motiváltságot is felkeltve. A problémamegoldó gondolkodást komplex kognitív folyamatnak tekintjük, ezért az algoritmusokra épülő kritikai gondolkodást természetesen nem a heurisztikákra épülő kreatív gondolkodás kárára, hanem azzal párhuzamosan, komplexen fejlesztjük. A gyakorlatban ezt a gyerekek figyelmét és gondolkodási mintázatát több oldalról is stimuláló és aktivizáló feladatsorokkal érjük el.

A 2. kötet utolsó, történelmi fejezetében (Csodálatos időutazás) lehet a tanév elején megkezdett munkát a leginkább tetten érni, a kétkötetes tankönyv és munkafüzet ívét, fejlesztési céljait és szerkesztési koncepcióját megérteni. A taneszközrendszer a harmadikos gyerekek számára azt

az utat járja be, hogy a valóság megismerése éppen olyan gyönyörködtető és örömteli, mint a fantázia világa, a mese- és mondavilág. Egyre tudatosabbá téve törekszünk arra, hogy a gyerekek maguk fedezzék fel a különbséget a kettő között, ezzel is segítve hiteles tájékozódásukat a világban, fejlesztve a kritikai (és a problémamegoldó) gondolkodásukat. A fejezetben válik leginkább ketté a tények és a csodák világa, de egyúttal alkalmat nyújt arra is, hogy a gyerekek egy új, valószínűbb szintézisbe hozhassák – a történelmi olvasmányok segítségével – a kettő kapcsolatát.

Két himnuszunkkal zárul a tankönyv és munkafüzet is (a munkafüzetben egy fejezetzáró ismétlődő feladatblokk is található ezt követően). A himnikus költemények szövegezése, szóhasználatára nagyon nehéz a mai gyerekek számára, ezért ezeket változatos formában a megértést segítő-ellenőrző feladatokkal láttuk el, elősegítendő nemzeti himnuszaink megértését és megszeretését.

A gyerekek a kéthetente beépített, dupla olvasástechnikai órákon mindig egy képi világon illusztrált **beszédhelyzetből és a beszédből** magából **kiindulva**, az 1. és 2. évfolyamon már megszokott eseményképek segítségével (ráhangolódás) fedeznek és ismernek fel nyelvi, nyelvtani és helyesírási szabályszerűségeket, jelenségeket, nyelvtani-helyesírási és kommunikációs szempontú szövegfeldolgozással együtt (jelentésteremtés). A szövegértési órákon pedig mindig a lecke cím és szövegét előkészítő feladatsor jelenti a ráhangolódást.

Azaz a gyerekek minden esetben kontextusból indulva jutnak el az alkalmazásképes tudás és az esztétikai élmény megszerzéséig. A beszédbe helyezés fedezteteti fel a gyerekekkel a nyelvi-kommunikációs jelenségek értelmét és funkcióit is. Mindez a mentális képességek fejlődéséhez, valamint a kognitív, azaz megismerési és gondolkodási, valamint logikai funkciók egyre begyakoroltabb használatához és egyre tudatosabb alkalmazásához is vezet. A reflektálást az óra végi és az ismétlést szolgáló könyv- és munkafüzetbeli feladatok mellett a negyedéves felmérések is segítik.

A tankönyvben a tanulásmódszertan különösen a tanulási technikák változatos alkalmazásával jelenik meg. A **megértést** a vizuális kommunikáció elemei mellett a szó-kép és szó-mondat egyeztetéses, az ismeretlen nyelvi egységet szinonimasorba helyező, valamint a szótárhasználatra ösztökélő feladatok segítik számukra. A **felidézést** a gyakran megjelenő szakaszos olvasás, illetve a szövegfeldolgozást segítő, olykor vizuálisan is megtámogatott kérdés- és feladatsorok támogatják. A **feldolgozást** a különféle változatos feladatokban tudják a gyerekek alkalmazni. A **kiterjesztést** az egyéb, hagyományosabb feladatok mellett a könyvben számtalan helyen megjelenő kooperatív technikák és szituációs játékok segítik.

A tankönyv sokoldalúan, változatosan gyakoroltatja a részképességeket is: a téri és idői tájékozódást, az analízis-szintézis műveletét, a hangleválasztást, a hangkiemelést és hangösszevonást, a rész-egész viszonyának felismerését, az alakkonstanciát és az alak-háttér megkülönböztetését, fejleszti a vizuális és verbális emlékezetet-figyelmet, a szerialitást, gyarapítja a gyermekek szókincsét, tudatosítja a hangok és a betűk szerepét.

A feldolgozási menet visszautaló, ismétlődő, differenciáló és gyakoroltató szakaszának a tankönyv szerkezetében nemcsak motivációs, hanem az új, bevezetendő ismeretet erősen megalapozó szerepe is van.

Az egyéni tanulás mellett tehát a könyv nagyban épít a kooperatív technikákra, a páros és csoportmunkára, a játékos, felfedező és élményszerű, örömszerző tanulás didaktikai szerepére és

az anyanyelvi kommunikáció mellett megjelenő auditív és vizuális kommunikációra is. A tananyag és feladatrendszer azonban hagyományosabb értelemben is feldolgozható. De kooperatív tanulási technikákkal feldolgozva felerősítik az egyéni felelősséget és az önellenőrzés fontosságát a tanulóknban – egymást segítő megbeszélésre, valós együttműködésre készítetve őket.

A tankönyv az anyanyelvi élményt a szövegértés-szövegalkotás segítségével, a játékos és humoros formában nyújtott ismeretet kereszt-kompetenciák (a báb- és drámajáték és a mozgás, az auditív észlelés, a rajz – vizuális nevelés és a vizuális észlelés, a finommotorika, valamint a matematikai, életpálya-építési és szociális kompetenciák) fejlesztésével párhuzamosan mélyíti el. A feldolgozás során a memória és a figyelem mellett a beszédtechnika és beszédkészség és egyéb kommunikációs készségek kerülnek középpontba. Ezek az elemek (az ismeretek komplex megértésén túl) életszerű mivoltukkal és természetes beépítettségükkel keltik fel a tanulók érdeklődését, mélyítik el a megszerzett tudást.

A tankönyv képi világában és képi tematikájában is modern, követi a mai gyerekek megváltozott érdeklődését. A mai gyerekek a vizualitáson keresztül, videón, képregényeken, DVD-n nézett mesefilmeken, televíziós gyermekcsatornák műsorain, számítógépes játékokon és az interneten nevelkedve érkeznek meg az iskola kérlelhetetlenül verbális világába. Ezt a gyerekek és az iskola világa közötti egyfajta űrt tölti ki ez a taneszköz, ezért indul számtalan óra eseményképpel és az azzal kapcsolatos kérdésekkel, feladatokkal, beszélgetéssel. Ezért válogattak a szerzők a szépirodalmi szövegek mellett érdekes, mai híreket is, és ezért kerültek a könyvbe a gyerekek érdeklődését felkeltő ismeretközlő és az információ megszerzését elősegítő szövegek is. Néhány oldalpár valódi, hiteles interjúkat is közöl, valamint érdekességeket a nagyvilágból – az olvasás megszerettetése és az arra való motiváció fokozása érdekében.

A fokozatosság elvét érvényesítettük az olvasandó szöveg mennyiségében a tanév során, de ezen az évfolyamon már elvárható a hosszabb és nehezebb szövegek elolvasása és befogadása is. A gyerekek számtalan magyar népmesével, de külföldi országok meséivel is megismerkednek. A szövegválogatásba olyan jelentős magyar és külföldi írók-költők kerültek, mint Karinthy Frigyes, Nemes Nagy Ágnes, Kányádi Sándor, Csukás István, Gárdonyi Géza, József Attila, Benedek Elek, Móra Ferenc, Ingrid Sjöstrand, Henryk Sienkiewicz, Manjusha Pawagi, de válogattunk kortárs magyar és külföldi írók-költők műveiből is, mint Fésűs Éva, Nagy Bandó András, Szabó T. Anna, Szegedi Katalin, Tóth Anna, Gryllus Vilmos, Szalay Borbála vagy Birtalan Ferenc.

Az olvasástechnikai órák anyagához igazított változatos prózai szövegek a gyerekeket érdeklő témákat dolgoznak fel, az életkori sajátosságokat ugyancsak figyelembe véve, játékos, egyszerű és világosan érthető formában közreadva. Az elsajátítandó ismeretet ebben a játékos formában fedeztetjük fel a gyerekekkel, akik így szinte észrevétlenül és élményszerűen jutnak a megszerzendő ismerethez és az alkalmazásképes tudáshoz. Ezek a szövegek a gyerekek hétköznapi tájékozódását és a kommunikáció iránti érdeklődést is elősegítik: az olvasás iránti másfajta igényt, másfajta olvasási célt ébresztenek fel a tanulóknban, megalapozva a későbbi tanulói évek alatt elsajátítandó ismeretek iránti fogékonyságot és figyelmet is.

A tankönyv felépítése: a 186 órás tárgyhöz igazodva a könyv heti öt órát dolgoz fel. (A magyar nyelv és irodalom további 110 óráján a Nyelvtan és az Fogalmazás osztozik 73-37 óra arányában.)

A tankönyv elején a piktogramok magyarázata, a végén a Tartalomjegyzék és a Kisszótár található. Felhívjuk a tanítók figyelmét a 2. kötet szerkesztői előszavára, melynek elolcastatásával a

gyerekek nemcsak a könyvben tudnak könnyebben tájékozódni, hanem segítséget kapnak az önálló tanulás, önálló ismeretszerzés technikáinak elsajátításában is.

A tankönyv fejezetekre, azokon belül leckékre tagolódnak. A fejezetcím mindig az oldalpár jobb oldali margóján, a lecke cím az oldalpár bal vagy jobb oldalának tetején jelenik meg.

A feladatok utasításai sok esetben alfeladatokra tagolódnak (feladatbokrok). Ezeket az alfeladatokat vagy új bekezdésben tördelve, vagy pöttyel elválasztva jelenítettük meg a könnyebb tájékozódás és végrehajtás érdekében. Mindez a tanítók munkáját könnyíti meg: a módszertani szabadság meghagyása mellett a differenciálást is szolgálják.

A tankönyv jelentős mennyiségű ismétlési blokkal kezdődik. Ennek során a gyerekek felidéznek és gyakorolják az 2. évfolyamon tanultakat, és felkészülnek a tanév során elsajátítandó ismeretekre is.

A szedéstükör méretét a még mindig viszonylag nagy betűpontméret, illetve a modern tipográfiai megjelenés érdekében a pagina és a fejezetcím, lecke cím, piktogramok széle által határolt területben határoztuk meg. A feladatok utasításainak flekkje a piktogramok elhelyezése érdekében beljebb kezdődik, és vagy a szedéstükörhöz, vagy ehhez a behúzott flekk bal oldalához áll a bal, illetve a jobb oldal tördelése.

A talpas betű jóval olvashatóbb, és így jóval hosszabb távolságot be tudnak a gyerekek látni ennek a betűfajtának az alkalmazásával, ezáltal egyre hosszabb szövegtestet tudnak olvasástechnikai problémák nélkül elolvasni. Azaz az egyre magabiztosabb és lendületesebb olvasást, **olvasástechnikai készséget fejlesztjük** általa. Ezt alapozza meg az egyre bővülő mondatok, illetve a szópiramisok olvasatása is (látószög növelése), amely feladattípusok változatos formában végigkísérik a kötetet.

A talpatlan, nehezebben olvasható betűket éppen azért alkalmaztuk az 1. évfolyamon és a 2. évfolyam 1. kötetében (a Meixner-módszer koncepciójára alapozva), hogy a relatíve lelassultabb olvasás során fejlesszük a gyerekek betűfelismerési készségét. Ez különösen a részképességbeli, olvasási zavarokkal vagy diszlexiával küszködő gyerekek számára könnyíti meg az olvasástanulást, de hasznos a többi gyerek készségfejlesztésében is.

A fentebb részletesen kifejtett RJR-technika és kooperatív technikák, valamint a könyv hagyományos tananyagfeldolgozási módszerei mellett a tankönyv alapvető és az eddigi olvasókönyvekben nem reprezentált jellegzetessége, hogy a ráhangolódást és tanulási motivációt segítő kontextusba helyezés mellett **minden olvasandó szöveget** – két irányból is – **előkészít**.

Az egyik irány az **olvasástechnikai előkészítés**, melynek során a nehezebben olvasható, pl. kevésbé ismert, hosszabb, tájjellegű vagy idegen szavakat és szókapcsolatokat változatos feladatok során, még **a szöveg megismerése előtt** gyakoroltatjuk. Így az ezidáig a betűzgetésre, silabizálásra pazarolt figyelem, mely megakadályozta a kognitív funkciók működését, a szó, a szöveg megértésének és megjegyzésének, visszaidézhetőségének irányába tolódik el az olvasás során, azaz a gyerekek szövegértése és szövegalkotása is lendületesebben fejlődik.

A másik irány a **kommunikációs előkészítés**. A szövegekben viszonylag gyakran olyan szavak is előfordulnak, amelyeket a gyerekek – életkori sajátágaikból vagy környezetükből adódóan – nem ismernek, nem ismerhetnek. Ezeknek a szavaknak, kifejezéseknek az értelmét különféle feladatok segítségével a gyerekek maguk fedezik fel, így utána, a szöveg olvasása közben a

mondat, a bekezdés és végsősoron a szöveg megértését az ismeretlen szavak nem akadályozzák.

A tankönyv modulszerűen építkezik: bőséges feladatmennyiséget és számtalan feladatlehetőséget tartalmaz, segíti az órai differenciálást – figyelembe véve a gyerekek eltérő egyedi képességeit. Az oldalpárok, illetve a könyvhöz tartozó *Beszéd és olvasás munkafüzet* 3. egyszerre felzárkóztató és tehetséggondozó felépítésűek, ezért a könyv kiválóan használható integrált osztályokban is. A plusz feladatokat piktogrammal, a nehezebb feladatokat csillag jellel különítettük el.

A tankönyv a benne feldolgozható plusz feladatmennyiség és gyakorlóanyag miatt alkalmas arra is, hogy – a fent említett moduláris felépítés okán – a tanító az 1. évfolyam során, felzárkóztatásra szoruló tanulócsoporthoz esetén a nyomtatott betűk tanulását is ki tudja nyújtani az év végéig, az írott nagybetűk tanítását és az irodalmi részt erre a második évfolyamra áttéve. (Ezért mellékelünk két, alternatív tanmeneti ajánlást is a mind az 1., mind 2. évfolyam könyveihez, a tanító munkáját megkönnyítendő.)

A feldolgozás menete játékos, felfedeztető résszel indul, mely a ráhangolódást is szolgálja. Ezt a tapasztalatszerzés, megfigyelés, illetve valamilyen beszélgetős játék követi tanítói irányítással. Központi szerepet kap a tankönyvben a szóbeli szövegalkotás és a hallás utáni szövegértés is, egyéb, vizuálisan is megerősített hangfelismerő gyakorlatokkal. A könyv feldolgozási módszereinek elemeihez tartozik a tapasztalatok szóbeli kifejezése tanítói segítséggel, illetve piktogramok segítségével; a megfigyelések eredményeinek összehasonlítása és csoportosítása, ezzel kapcsolatban vélemény megfogalmazása, megbeszélése; dramatikus játékok tanítói segítséggel. A tanítónak lehetőséget ad a könyv a frontális munkán túl a differenciálásra, a csoport- és pármunkára (különböző összetételű és létszámú [homogén vagy heterogén] csoportokban való feldolgozásra) is.

A tankönyv képi anyaga a korosztály számára jól értelmezhető, könnyen felismerhető, egyértelmű ábrákat tartalmaz, amelyek megfelelnek mind a felismerő, magyarázó, elmélyítő, mind a feladat megoldását elősegítő, mind pedig a motivációs funkció követelményeinek. A montázstechnika tudatos alkalmazásával a mesevilág és a való világ megghasítását készítjük elő. A valódi fotográfiák pedig a valóság hű leképezését teszik lehetővé a korosztálynak megfelelő mértékben. A piktogramoknak a kiadványon végigvonuló rendszere amellet, hogy lehetőséget ad a módszertanilag változatos munkára, áttekinthetőségével segíti az órai munkát, és alkalmas az egyértelmű instruálásra is. A feladatok szövege a tanulók nyelvén szólal meg, segítve a tanítási folyamatot a tanító számára.

Alapvető és a tankönyv egészen végigvonuló motivációs erőt jelent a feladatok tevékenykedtető jellege, amely a játék örömeit lopja át az iskola – meghatározóan mégiscsak – kompetitív világába. „Tankönyv” ízű könyvvel szemben a kiadvány mind tipográfiájában, mind szövegválasztásában, mind pedig mind kép- és színvilágában a mesekönyv, a játékos foglalkoztató könyv hangulatát idézi. A feladatmegadás módja a képi anyaggal, illetve a piktogramok rendszerével minden tanulónak egyformán alacsony belépési küszöböt jelent a tevékenységekhez. A gondosan kiválasztott szövegek és feladatok tankönyvön belüli felépítettsége is a részvételt könnyíti meg azzal, hogy mindenki számára egyformán hozzáférhető és érthető információkból indul ki, és fokozatosan mozdul el a nagyobb komplexitás és elvontság felé.

Az alacsony küszöbvel bevont tanulók számára a tankönyv által kínált módszertani változatoság, különösen a csoportmunkában való részvétel jelent vonzerőt. A feladatok minden érzékszervet bevonnak a tevékenységek körébe.

A tankönyv mozgósítja a tanulók előzetes tapasztalatait, miközben a módszeres képi-hangi és optikai megfigyelés és változatos munkáltatás szempontjaival strukturálja is azokat. Az ismeretek verbalizálása nem csak frontális helyzetekben zajlik. Az alkalmazott csoportos módszerek megnövelik az egy tanulóra jutó megnyilvánulási időt, az együttműködési készséget.

A tantárgy-pedagógiai háttér

A szakmai kritériumoknak való megfelelés irányából közelítve leszögezhetjük, hogy a tananyag összeállításakor messzemenő figyelmet fordítottunk a Magyar nyelv és irodalom mellett a Nat e tárgykörbe tartozó műveltségterületeinek (Élő idegen nyelv – pl. 1. kötet, 49., 120. oldal, Matematika – pl. 50., 53., 57. oldal, Ember és társadalom – 57. 59. 72. 92. oldal, Ember a természetben 11., 13., 63., 76. oldal, Földünk és környezetünk 51. 57. oldal, Művészetek 73. 83. oldal, Életvitel és gyakorlati ismeretek 15. oldal) lefedésére. De mivel olvasókönyvről van szó, elsősorban a magyar nyelv és irodalom műveltségi terület alapelveit tartottuk szem előtt, mely szerint az anyanyelvi és irodalmi nevelés elválaszthatatlan egységet alkot, és az irodalmi művek feldolgozása biztosítja a múlt, jelen és jövő közötti kapcsolat felfedezését (pl. 1. kötet, 66. 102. 108. 111. oldal). A nyelvet az emberi kommunikáció, a gondolkodás legfőbb eszközének, az irodalmat pedig a kultúra egyik fő hordozójának és megújítójának tekinti a fejlesztőgárda.

Kiemelt szerepet kap a tankönyvben a Natban megfogalmazott fejlesztési feladatok közül a beszéd-készség, olvasási készség fejlesztése: a szövegek közben elhelyezett, többek között a szakaszos szövegfeldolgozást és a komplex szövegértést fejlesztő feladatok (*Válaszolj szóban!*), a szerepjátékok (*Játsszátok el a jelenetet!*, pl. 1. kötet 23. 35. 61. 62. 75. oldal), a szóbeli szövegalkotások (*Meséld el!*, pl. 5. 18. 24. 46. 55. oldal), az utasítások megértése, értelmezése (*Olvasd el!*, 140. 142. oldal, *Nézz utána!* 28., 29., 75., 82. oldal, *Figyeld meg!* 130. oldal), az olvasástechnika fejlesztése (*Hangsúlyozd a mondatokat!* 8., 9. oldal, *Ügyelj a hangsúlyozásra és a helyes kiejtésre!* 17. oldal). Fontos feladatuknak tekintettük az önálló tanulási képesség fejlesztése mellett (*Nézz utána a könyvtárba vagy az interneten!* 28., 29., 75., 82. oldal) az irodalmi kultúrának, irodalmi művek értelmezésének, az ítézőképességnek valamint az erkölcsi, esztétikai és történelmi érzéknek a fejlesztését.

A Natban és a kerettantervben megfogalmazott céloknak és fejlesztési követelményeknek megfelelően nagy hangsúlyt fektettünk a beszéd és a megértés folyamatos fejlesztésére, az olvasás megtanítására, a szövegértés és a szövegalkotás elemi szintű gondolkodási és nyelvi műveleteinek elsajátíttatására és gyakoroltatására.

A tanítási tartalmak feldolgozásának folyamata a tanulók együttműködésére épül, kooperatív technikákkal operál (pl. 1. kötet, 10. 23. 24. 27. 82. oldal). Elményszerű tanulással, probléma-helyzetekből kiinduló izgalmas tevékenységekkel, kreativitást ösztönző feladatokkal fejleszti a kulcskompetenciák összetevőit: az alapvető rutinokat, képességeket és alapkészségeket, formálja az attitűdöket, közvetíti az elemi ismereteket, tanulási és magatartási szokásokat alakít. A könyv az anyanyelvi kompetencia fejlesztésének legfőbb eszköze (szövegalkotás szóban és írásban, szövegértés, szókincsfejlesztés, nyelvtani ismeretek fejlesztése stb.), e mellett műveltségterületi összetettségből adódóan szinte valamennyi műveltségterületen (Magyar nyelv és irodalom, Élő idegen nyelv, Matematika, Ember és társadalom, Ember a természetben, Földünk és környezetünk, Művészetek, Életvitel és gyakorlati ismeretek) többféle kulcskompetencia fejlesztéséhez kiváló feltételeket teremt. Így a könyv elősegíti az anyanyelvi kommunikációt (pl. 1. kötet, 6. 32. 18. 55. 62. oldal), az idegen nyelvi kommunikációt (49. 120.), a matematika (50. 53. 57. 77.), a Természettudományos kompetencia (13. 51. 57. 63. 76.), A hatékony önálló tanulás (28. 29. 75. 82. 140.), a szociális és állampolgári kompetencia (50. 111.), a kezdeményező és vállalkozói kompetencia (23. 35. 61. 62. 75.) és az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség (18. 20. 40. 36. 73. 83.) kulcskompetenciák fejlődését.

A tankönyv az anyanyelvi nevelés alapjait komplex módon tanítja, a tanulási (részképességbe-
li) zavarok elkerülése és csökkentése mellett a tehetséggondozást is elősegíti. A tanulási zava-
rok elkerülését, csökkentését segíti pl. az emlékezet fejlesztése (pl. 1. kötet, 4., 27., 92., 120.
oldal), a koncentráció-figyelem fejlesztése (79., 22., 26., 27., 30., 41., 44., a téri és idői tájéko-
zódás fejlesztése (151., 164.), az alakkonstancia, alak-háttér megkülönböztetése (22., 128., 171.
stb.). A problémalátás és megoldás hibáinak és hiányosságainak kezelését a szövegek algorit-
mus szerint történő feldolgozásával, a szövegközben elhelyezett feladatokkal, kérdésekkel 54-
55., mintát adó feladatokkal 28. biztosítja a tankönyv.

A tanulóknak külön szöveges bevezető részt nem készítettünk az 1. kötet elejére, a könyvvel
való ismerkedést a 3-4. oldalon elhelyezett feladatokon keresztül, interaktív módon tehetik meg
a tanulók.

A tartalomjegyzékek a kötetek végén találhatóak, melyek pontosan tartalmazzák a kötetben
megjelenő szövegek szerzőinek, íróinak, költőinek a nevét, azaz a forrásmegjelölést. A tarta-
lomjegyzékek színben és formailag is elkülönítik, kiemelik az egyes fejezeteket. Barna – ősz,
zöld – Mesék titkai, kék – Tél stb.

A tankönyvben előforduló irodalmi szemelvények szerzői garanciát jelentenek az igényes szö-
vegválogatáshoz. A többségében magyar klasszikus, illetve mai szerzők művei értéket közvetí-
tenek, árnyalt, szabatos, választékos szövegtípusok, jó lehetőséget teremtenek a tanulóknak a
műélvezet megtapasztalására, az esztétikai tudatosság formálására: *Nagy Bandó András: Mesét
kérek, Móra Ferenc: A didergő király, Fazekas Ernő: András madarai* stb.. A szövegek fogal-
mazásmódja összhangban van a tanulók előzetes ismereteivel és szövegértési képességeivel. A
szövegek jól tagoltak: figyelembe veszik a korosztály olvasástechnikai fejlettségét, terhelhető-
ségét, érdeklődési körét.

Az eredetiség megőrzése fontos szempont. Némelyik szöveg terjedelme ugyan hosszú, de a
differenciálás szempontjából éppen ez a pozitívuma a könyvnek. A szövegek belső szerkezete
és egymáshoz való kapcsolódása jól segíti a tartalmi és logikai összefüggések felismerését,
megértését.

Az ismeretek alkalmazását biztosító műveletekre térve az olvasókönyv gazdag tartalma lehető-
séget teremt a tananyag széleskörű feldolgozására. A frontális osztálymunka mellett csoportban
(pl. 1. kötet, 10. 23. 24. 27. 82. oldal), páros munkával (16., 22., 28., 37., 60., 62.), kooperatív
technikákkal (17., 91., 89., 82., 111.) is feldolgozható a könyv anyaga. A szövegek terjedelme,
tartalma lehetőséget ad a tanulók közötti egyéni különbségek figyelembe vételére, differenciált
tanulásszervezésre, tehetséggondozásra, felzárkóztatásra.

Jó lehetőséget teremt a könyv az olvasás, a könyvek iránti érdeklődés felkeltésére, a rendszeres
olvasóvá nevelésre. A műélvezet iránti igény és fogékonyság, az aktív befogadás fejlesztését
segítik a versek, mesék, történetek. Megtapasztalhatják a tanulók a különböző esztétikai minő-
ségeket, pl. „szép”: *Benedek Elek: Megfelezzett ajándék, Holle anyó* stb., „humoros”: *Karinthy
Frigyes: A diadalmas halandzsa* stb. A magyar népdalok s a magyar népmesék mellett külön-
böző országok népmeséivel (székely 42., francia 44., észak-amerikai 62., ukrán 173. stb.) is
megismerkedhetnek a tanulók.

Az alapozó szakasz kiemelt feladata az olvasástechnika differenciált fejlesztése, mely fontos
szerepet kap a könyvben. A szövegek terjedelme, tagoltsága, jó lehetőséget ad az egyéni hibák
kiküszöbölésére, korrekciójára; a szöveghű, folyamatos, értelmes hangos olvasás kialakítására.

A néma olvasás technikájának és a szó szerinti megértésnek a fejlesztését szolgálják a szövegközben elhelyezett kérdések, feladatok. A jelkereső gyakorlatok (pl. *Melyik teljesen ugyanolyan, mint az első?*), a látószögnövelő gyakorlatok, a szópiramisok szintén az olvasástechnika fejlődését segítik.

A könyv lehetőséget ad az új ismeretek rendszeres átismétlésére, összefoglalására, hiszen egy-egy témát többféle irodalmi anyaggal, mesével, ismerettartalmú szöveggel, verssel ír körül, s eközben lehetőség van a folyamatos ismétlésre, az addig elsajátított ismeretek összefoglalására. Pl. Karácsony 145-151. stb.

A tankönyvben a rendszerezést, az összehasonlítást, a folyamatok és problémák magyarázatát, az összefüggések bemutatását, a gondolkodásra késztetést, az értékekre nevelést elősegítő képi elemek aránya meghaladja a 60 %-ot. A könyv minden oldalán legalább egy, de inkább több kép található, melyek funkciója vitathatatlan. Amellett, hogy segítik a szövegek értelmezését, felkeltik a tanulók érdeklődését, gondolkodásra ösztönöznek. Fejlesztik a megfigyelőképességet (pl. 1. kötet, 7., 9., 22., 26., 27., 30., 41., 44., 48., 74. oldal), az emlékezetet (93.) stb. Élénk színekkel, egységes formavilággal teremtenek összhangot a tankönyvben. Az ismeretterjesztő szövegeket illusztráló fotók szintén szorosan kapcsolhatók a tartalomhoz. A képek forrásmegjelölését a kötetek végén lévő „Képek jegyzéke” tartalmazza.

A tankönyv szövegei, meséi, történetei problémahelyzetekkel szembesítik a tanulókat, melyek a megoldási lehetőségek keresésére, kompromisszumokra, a lehetséges következmények mérlegelésére ösztönzik őket. (Pl. 61. oldal: *Mi a véleményed a ló tettéről?*, 67. oldal: *Mit gondolsz, hogyan folytatódhat a történet? Meséld tovább!*). Karinthy Frigyes: A diadalmas halandzsa című szövegéből kiindulva kell a történetet továbbszöniük, mely a gondolkodás legmagasabb szintjét, az olvasottak értékelését: összehasonlítást, elemzést követel meg a tanulóktól.

A *Mátyás király meg a juhász* című mese vagy Nagy Bandó András: *Mesét kérek* című verse szintén sokféle problémát vethet fel a gyerekekben, s a megoldási lehetőségek mérlegelése közben a legfontosabb emberi értékek (szülő-gyermek kapcsolat, szeretet, hűség, igazság, jóság, szerénység) kerülhetnek felszínre.

Számtalan olyan feladat van a könyvben, amely a hipotetikus gondolkodást fejleszti, alkalmas arra, hogy a tudományos kutatás módszereivel is megismerkedjenek a tanulók: *Érveljetek!*, *Vitassátok meg!*, *Milyen közös vonásokat és különbözőségeket fedezel fel a képregény és a mese között?* stb.

A feldolgozott mesék, történetek, versek, ismerettartalmú szövegek alkalmasak arra, hogy az egyéni képességek figyelembe vételével, differenciált módszerek alkalmazásával sajátítsák el a tanulók az ismereteket, fejlődjenek készségeik, képességeik. A szövegek hosszúsága és az egy-egy részlet utáni kérdések, utasítások lehetőséget biztosítanak a tanítónak a tanulók fejlettségi szintjéből fakadó egyéni különbségek figyelembe vételére, a differenciált tanulásszervezésre.

A szövegközben elhelyezett ismétlő kérdések segítenek abban, hogy a tanuló saját maga is ellenőrizni és értékelni tudja, hol tart a tanulási célok teljesítésében. A szövegértő képesség fejlesztése mellett a könyv szövegei gazdagítják a tanulók szókincsét, fejlesztik kommunikációs képességeiket.

A tankönyv lehetőséget ad arra, hogy a tanulók képesek legyenek a tényeket, fogalmakat, szabályokat felismeri. Szinte minden szöveg után megtalálhatóak a *Ki? Mi? Mikor? Hol?* típusú kérdések. A megértést segítő feladattípusok száma is arányos (*Meséld el saját szavaiddal!, Mi a véleményed?*) Lehetőséget ad a könyv a tartalmak részekre bontásának, összehasonlításának gyakorlására: *Milyen közös vonásokat és különbségeket fedezel fel a képregény és a mese között?*

Az olvasókönyv alkalmas a gondolkodási műveletek magasabb szintjének gyakorlására is, mely feladattípusok a differenciált tanulásszervezést is biztosíthatják a tanórákon. Ilyenek: 1. kötet, 83. oldal: *Milyen hasonlóságot és különbséget vesztek észre? Melyik változat tetszett? 38. Mi a mese tanulsága? Fogalmazd meg röviden! 61. Mi a véleményed a ló tettéről?*

Az olvasókönyv szövegei, a versek, mesék, mondák, ismerettartalmú szövegek jó lehetőséget biztosítanak arra, hogy a pedagógusok, de akár a tanulók egymás számára is gondolkodtató feladatokat fogalmazzanak meg az olvasottakkal kapcsolatban. A szerzők és a szerkesztő által megfogalmazott kérdésekkel gyakorolhatják a lényegkiemelést, oksági kapcsolatok felismerését a gyerekek.

A „CSAK MESE AZ EGÉSZ?” c. fejezetről

A fejezet és olvasmányai végig gondolkodásra buzdítják a gyerekeket, arra, hogy gondolják végig, mi a mendemonda és a valóság kapcsolata, arra, hogy a gyerekeknek minek nem szabad „bedőlniük”, hinniük, arra, hogy ismerjék fel, hogyan lehet manipulálni az embereket (nemcsak a gyerekeket, hanem a felnőtteket is) hamis cikkekkel, álhírekkel, becsapós fényképekkel stb. Azonban az olvasmányok egy része tanítói előkészítést is igényel, felesleges félelmeket ne keltsünk tanítványainkban.

A fejezet egésze aszerint a koncepció szerint épül fel, hogy a gyerekek – életkori sajátosságaiknál fogva – a véletlenszerű vagy valós kapcsolódások, összefüggések keresése és felismerése mellett (kognitív funkciók fejlesztése) **egyre inkább el tudják különíteni a fantázia birodalmát**, a mesét és a mesei szereplőket **a valóságtól**: a mesebeli királyt a történelmi magyar uralkodótól; a mesebeli királyfit és királylányt a valóságostól; a mesei sárkányt (többfejű) a néphit szerintitől (egyfejű) és a valóságostól (pl. komodói); a mesei dínókat a valóságos dinoszauruszleletektől; a halandzsát, blablát, handabandát az értelmes és értékes, hiteles szövegtől; a meseszókat az elhomályosult értelmű alakulatoktól; a természeti népek kultúrájára, hit- és hiedelemvilágára jellemző, néprajzi, történelmi, kulturális antropológiai és kultúrtörténeti hitelességgel a gyerekek nyelvén leírt és bemutatott, valós sámany (samanisztikus kultúrát és hitvilágot) a mesék varázslójától, varázserővel rendelkező mesealakjaitól és a kóklerektől, csalóktól, szemfényvesztőktől és illuzionistáktól stb.

Ezekkel a könyvben lévő, valós ismeretet tartalmazó szövegekkel **a hiteles tájékoztató, illetve az arra való igény kialakulását segítjük**, és a problémamegoldó gondolkodást fejlesztjük, egyre inkább a **valóság hiteles megismerése** felé terelve a gyerekeket, bennük ennek igényét is felkeltve, de természetesen az algoritmusokra épülő kritikai gondolkodást nem a heurisztikákra épülő kreatív gondolkodás kárára, hanem azzal szimultán módon fejlesztve – a problémamegoldó gondolkodást komplex kognitív folyamatnak tekintve.

Felhívom a tanítók figyelmét arra, hogy a témákról a szövegek elolvasása előtt és után beszélgessenek a gyerekekkel, hogy ne maradjanak tisztázatlanok és megválaszolatlanok bennük ezek a kérdések, amelyek a korosztályt – bevallva, de leginkább bevallatlanul – egyébként

nagyban foglalkoztatják, és sajnos legtöbbször csak hiteltelen helyekről szerezhetnek többnyire félrevezető vagy hamis információkat minderről.

Oldalról oldalra...

A 88. oldalon a skóciai Loch Ness-i, valósnak vélt fantázialényről mint híres-hírhedt mendemondáról olvasnak a gyerekek egy egyszerű, de érdekes, nem félelmetes, a fantáziaalak történetét összefoglaló és a szövegértést, a kognitív funkciókat, az információk rendszerezését is fejlesztő ismeretközlő szöveget, amely **nem rémisztő, hanem éppen az ellenkezője: lerántja a leplet a turistacsalogató kitalálásról, a felnőttek fantáziájának szüleményéről**. Szövegalkotási feladat az is a gyerekeknek a 89. oldalon, hogy a fénykép hiteles-e vagy hamisítvány. Gondolattérképen (elmetérképen) rögzítjük, rendszerezzük a szövegben található információkat, segítve az egyre önállóbb szövegalkotást, rendszerezést a gyerekeknek.

Azt a feladatot (89. oldal), hogy a kép alapján meséljenek kooperatív munkában jó szörnyről is történetet [vö. Szépség és szörnyeteg, valamint számtalan nép- és műmese ilyen alakjai, akikről már olvastak, illetve olvasnak folyamatosan a gyerekek], így is megadhatjuk az ügyesebbeknek:

Kik azok a busók? Mi a busójárás? Nézz utána a könyvtárban vagy az interneten! Készíts kiselőadást a csoportoddal! • Rajzolj egy busó álarcot!

90-91. oldal: itt a gyerekek először egy ismeretközlő szöveget olvasnak a belső képekről és a képzeletbeli alakokat, történeteket stb. létrehozó folyamatról, a képzeletről, annak jó és kevésbé kellemes oldaláról, illetve az álomról, köztük a rossz álomról és annak lehetséges okairól is, a szépirodalmi szöveget előkészítendő. A képzelet szó nem valóságos mivoltának és a képzelet működésének tapasztalati úton való megértését további feladattal is segíthetik a tanítók:

Képzeld el egy kutyát! Hogyan néz ki? Készíts róla „belső képet”! Írd le röviden a füzetbe! • Hasonlítsd össze a kutyádat a párodéval! Másmilyen vagy ugyanaz? Miért? Beszéljétek meg!

A szöveg tanítói megbeszélést követően Ingrid Sjöstrand híres svéd költőnőnek a gyermeki világlátást és gyermeki nézőpontot megjelenítő, hiteles és művészi színvonalú gyermekversét készíti elő. (A svéd típusú gyermekversek színvonaluk mellett irodalomtörténeti jelentőséggel is bírnak, a 70-es években ezek forradalmasították az addig weöresi alapokon nyugvó magyar gyermekversirodalmat, elég csak Janikovszky Évára vagy Varró Dánielre gondolnunk, de hatással voltak Kiss Ottó Csillagszedő Márió (2002), Ranschburg Jenő Gyerekségek (2002), Kukorelly Endre Samunadrág (2005), Lackfi János A buta felnőtt (2004) és Bögre család (2005), Fekete Vince Piros autó lábnyomai a hóban (2008) című köteteire is.)

A vers arról a valóságos eseményről szól, hogy a kisgyerek rosszat álmodik, felébred, de anya megnyugtatja. Erről a korosztályt foglalkoztató, ambivalencián nyugvó témáról tanítói irányítással beszéljessenek, érveljenek is a gyerekek, melynek során az esetleges gátlásaikat, hiedelmeiket és a gyakorta téves gondolkodási mintáikat, indokolatlan félelmeiket-szorongásaikat és ijesztő fantáziaképeiket (vagyis ami a szívüket nyomja, de nem merik kimondani, és amelyet a svéd költőnő tudván tud, hiszen felnőttként is kitűnően ismeri a gyerekeket) a **gyerekek kibeszélve feloldhatják** – a tanítóra bízva, **differenciáltan**. A vers többféle variánst mutató vázolata segíti a vázlatkészítés megtanulása mellett a vers mélyebb rétegeinek feltárását, az analitikus gondolkodást is.

(A szakirodalom és a gyakorló tanítói tapasztalat szerint egyébként a gyerekek ebben az életkorban rengeteg félelemmel küzdenek, rossz álmokkal és rémisztő fantáziaképekkel, valamint sokszor teljesen értelmetlen rémálmokkal, ahogy azt a költő is megszólaltatja. Nagyon sokszor maguk is olyan butaságnak tartják a saját rémálmaikat a gyerekek, hogy el sem merik mondani őszintén. Ráébredhet továbbá a gyerek, hogy nem csak neki vannak vagy lehetnek rémálmai, hanem mindenkinek, még a felnőtteknek is – gyerekként és felnőttként is. A feladatok kifejezetten segíthetnek a félelmek leküzdésében, megszüntetésében, rosszabbat teszünk azzal, ha nem beszélünk ezekről a gyerekekkel. A tanító a beszélgetés során felhívhatja a figyelmet arra is, hogy mitől nem érdemes félni a gyerekeknek, mert semmi okuk nincsen rá.)

A 96. oldal képéhez: szándékosan helyeztük el az első látásra meglepő, de a gyerekeket motiváló mocsári sárkányt a falusi házbelső enteriőrt bemutató képbe mint a népi hitvilág, népi hiedelmek részét, melyről az órán olvasni fognak a gyerekek a későbbi ismeretközlő szövegben. A 96. oldal képéhez érdemes külön feladatot is adni a gyerekeknek:

Szerinted hogyan kerülhet egy néprajzi kiállítás tárgyai közé a mocsári sárkány? Az olvasmány elolvasása után emlékezz vissza a mostani véleményedre, és hasonlítsd össze az abban foglaltakkal!

A 101. és a 129. oldal feladatát egyszerűbben is megadhatjuk indokolt esetben:

101: Húzd alá a mesében a váratlan, meglepő fordulatokat! Indokold is meg!

129: Milyen a vers hangulata? Mely szavak, szó szerkezetek keltik ezt a hatást? Beszéljétek meg!

A 129. oldal, ritmusírás: a 2/4-ben való rövid-hosszú (ti; tá) ritmusírás már 2. osztályban elkezdődik, és 3.-ban már nagyon könnyen megy a gyerekeknek a szünetjellel, ütemvonallal együtt, 3.-ban már a 4/4-et és a szinkópát is tanulják tapsolni, felismerni, írni a hangjegyek nélkül és már hangjegyekkel együtt is. A differenciáló feladat integrálja az énekórán tanultakat, és arra is felhívja a figyelmet, hogy a vers motorja a **ritmus**. De természetesen differenciálást igényel: kevesebbet vagy másféleképpen is megadhatja a tanító a feladatot (pl. elegendő kopogtatni is a verssorok ritmusát).

112-113-114-116. oldal: itt a gyerekek először az általuk oly kedvelt témáról, a mesebeli varázslókról olvashatnak, a szöveget vázlatkészítéssel meg-megszakítva. A szöveg után külön feladatot is adhat a tanító a gyerekeknek, mellyel a képzelet szülte varázslókat elválasztjuk a természeti népek valódi varázslóitól, egyértelműsítve a különbséget a 113. oldalon:

Léteznek-e a valóságban is varázslók? Tényleg varázserejük lenne? Vitassátok meg!

A fantázia, a mese birodalmába tartozó varázslókat követi a 114-116. oldalon megjelenő, az előző szöveg tartalmával ütköztethető, a történelmi korok „valós” varázslóiról és a természeti népek kultúrájára, hit- és hiedelemvilágára jellemző, néprajzi, történelmi, kulturális antropológiai és kultúrtörténeti hitelességgel a gyerekek számára leírt, valós sámánokról (és nem okkultistákról, szabad kőművesekről, rózsakeresztesekről, parafenoménokról, ezoteristákról, spirítisztákról vagy szcientistákról) szóló olvasmány, bemutatva az összefüggéseket és különbségeket népek kultúrája és hitvilága között, azt is leírva, hogy a mai szibériai sámánok a valódi orvost mára már csak gátolják tevékenységükkel.

A szöveg nem a spiritiszta szellemidézésről, hanem a sámánhit hiteles leírásáról szól, ezt érdemes a gyerekekben tudatosítani. A samanizmus, melynek mai nyomait a híres tudós, Diószegi kutatta, ettől függetlenül része a történelemnek, az egyetemes kultúrának, melybe a magyar őshit maga is tartozik a honfoglalás és a kereszténység felvétele előtti időkben, a táltosok korában. Ahogy a magyar népi orvoslás és egyéb népszokások, népi hiedelmek (pl. a valaha a legényeknek a rossz szellemek [!] elűzésére szolgáló szilveszteri-újévi kereplése, ostorcsattogtatása és kolompolása, melyből a papírtrombitálás és a petárdadurrogatás maradt meg mára) is a kultúránk részei, melyről a gyerekek majd a 152. oldalon olvashatnak. Az ismeretközlő szöveg alkalmas továbbá arra is, hogy a gyerekek **beszélgessenek a különböző kultúrákról és világfelfogásokról, a másságról és annak elfogadásáról**. A lecke célja ennyi, a folytatásában pedig a zsidó-keresztény hagyományra, kultúrkörre is kitérünk, és egy székely asztali áldást is közlünk. Az ima a Gondviselő Atyához szól a keresztények másfajta kultúrája és vallási hite szerint.

Diószegi Vilmos néprajztudós, kandidátus valóban járt olyan **szibériai természeti népeknél**, ahonnan a leírás való. [Javasolom a tanítóknak, hogy a szöveg arra is módot nyújt számukra, hogy esetleg – per tangens – a tudatmódosító szerekről, kábítószerrel is beszélgessenek a gyerekekkel, mivel a drogprevenciót már kisiskolás korban meg kell kezdeni.]

A 120. oldalon található abrakadabra is hiteles. A fogyóbetűs, gyógyítónak gondolt varázserejű cédulák, amulették (ráolvasások) a népi hiedelmek körében is igen elterjedtek voltak a középkorban és még a 18. században is Magyarországon, az abrakadabra a rómaiak koráig biztosan visszavezethető, de egyes kutatások szerint már az egyiptomiak is használták. A szemfényvesztő bűvészek is használják sajnos, úgy téve, mintha természetfölötti erőktől kérnének segítséget a mutatványhoz.

A mágus... Idegen szavak olvasását gyakorló olvasástechnikai óráról [I. tanmenet] és a kritikai gondolkodást is fejlesztő szövegről van szó, ezért került be ide többek között ez a téma, és éppen arról rántjuk le a leplet a t. szakértővel egyetértve, hogy ez valami varázslat vagy hovatovább valamiféle okkultista természetfölötti mágia lenne, nem, egyszerűen csak becsapós trükkökről van szó, tehát ne higgyenek a gyerekek ezeknek, ne hagyják magukat megtéveszteni, ezt kérjük megbeszélni a gyerekekkel a módszertani útmutatóban a t. szakértővel egyező módon. A gyerekek még a legsilányabb cirkuszi előadás keretében is találkoznak bűvésszel, bűvésztrükkökkel. Természetesen ezek lenyűgözik, de meg is tévesztik őket. Ezért a „félrevezető” bűvésztrükkök elolvasása után végre kiderül a gyerekek számára, hogy a bűvészek sem „varázslók”, csupán csak illuzionisták. Nem rendelkeznek természetfeletti erővel, csak ügyesen manipulálják a közönséget.

FOGALMAZÁSKÖNYV 3.

Fogalmazás tankönyv 3. osztályosoknak

A *Kreatív írás – Fogalmazás tankönyv 3.* (a funkcionális vagy más szóval: kommunikációs nyelvtan elemeire épülő tankönyvvel, a *Beszéd és anyanyelv – Nyelvtan-helyesírás 3.-mal* és az *Olvasókönyv 3.-mal* harmóniában) beszédből kiinduló, kompetencia alapú kommunikációs tankönyv a szövegalkotás szabályainak és műveleteinek megtanítására és fejlesztésére. A funkcionális-kommunikációs felfogás eredményeképpen a gyerekek az anyanyelvüket, benne a beszélt és írott köznyelvet és a műfaji változatokat, az informatív szövegeket azok használata, illetve még inkább: működése közben és üzenetértéke alapján fedezik fel és ismerik meg. Az így, játékosan és értelmezve elsajátított ismeret sokkal jobban rögzül, és alkalmazásképesebb tudást, illetve stabilabb és jóval magasabb szinten működő kognitív funkciókat és sokkal tudatosabb szövegértési-szövegalkotási készségeket eredményez.

A tankönyv mindig meglévő ismeretre alapoz, abból indul ki, de nem tekinti adottnak vagy tudhatónak az elsajátítandó ismeretanyagot (pusztán azért, mert ez a gyerekek anyanyelve), ezáltal az anyanyelvi jártasságot is fejleszti és erősíti, az anyanyelv használatát is egyre tudatosabbá teszi. A könyv feladatai azonnal a felfedezésre, a használatra és a helyes alkalmazásra sarkallják a gyerekeket, de módot adnak az elsajátított ismeretek értékelésére, gyakorlására és ismétlésére is.

A „*Kreatív írás*” **Fogalmazás tankönyv 3. osztályosoknak** a gyerekek írásbeli megnyilatkozását, az írásbeli szövegalkotást kezdi el megalapozni és egyre tudatosabban fejleszteni. Amellett, hogy a gyerekek megismerkednek szövegmintákkal, illetve azok tartalmának és szerkezetének jellemzőivel, a tankönyv módot nyújt az önálló, teremtő, kreatív írásbeli fogalmazás alapjainak lerakására is. Mint tudjuk, az olvasással együtt, melyről a gyerekek már korábban tapasztalatokat szereztek, az írásbeli szövegalkotás is jelentésteremtő, konstruktív folyamat. A gyerekekben a szóbeli szövegalkotással, a szövegértő olvasással, majd a valódi, egyre kreatívabb írásbeli szövegalkotással alakul ki a közlés tudata és rangja.

Az írásbeli szövegalkotás – mint kognitív és egyúttal mint társas, kommunikációs folyamat – a mélyebb megértést és a mélyebb összefüggések meglátását is elősegíti, és a tanulási folyamatnak nemcsak szerves és úgymond „tantárgyközi” része, hanem egyre inkább a tanulás eszköze is válik. Ez a célt kívánja elérni a fogalmazástanítás folyamatát gondosan megtervező „*Kreatív írás*” **Fogalmazás tankönyv 3. osztályosoknak**. A tankönyv azt az alapelvet képviseli, mely szerint az írásbeli közlés egyrészt az önkifejezés eszköze (és mint ilyen: a kreativitásnak és az alkotásvágnak is széles terepet biztosít), másrészt azt, hogy az írásbeli szövegalkotás, a készülő írott szöveg különböző fázisokra bontható az írás folyamatán belül, ezáltal az írásbeli fogalmazás, az egyre kreatívabb írás tanítható és tanulható is.

A tankönyvben az RJR technika (ráhangolódás, jelentésteremtés, reflektálás) tanítási módszere jelenik meg.

A gyerekek a fejezeteket mindig egy képi világon illusztrált beszédhelyzetből és a beszédből magából kiindulva, az 1. és 2. évfolyamon már megszokott eseményképek segítségével (ráhangolódás) kezdik el, így fedeznek és ismernek fel nyelvi kifejezőmódbeli, nyelvtani és helyesírási szabályszerűségeket, jelenségeket, nyelvtani-helyesírási és kommunikációs szempontú szövegalkotással együtt (jelentésteremtés).

Azaz a gyerekek minden esetben kontextusból indulva jutnak el az alkalmazásképes tudás és a magabiztos fogalmazási ismeretek megszerzéséig. A beszédbe helyezés fedeztet fel a gyerekekkel a nyelvi-kommunikációs jelenségek értelmét és funkcióit is. Mindez a mentális képességek fejlődéséhez, valamint a kognitív, azaz megismerési és gondolkodási, valamint logikai funkciók egyre begyakoroltabb használatához és egyre tudatosabb alkalmazásához is vezet. A reflektálást az óra végi és az ismétlést szolgáló könyvbeli feladatok mellett a bejelölhető írásbeli értékelések is segítik.

A tankönyv képi világában és képi tematikájában is modern, követi a mai gyerekek megváltozott érdeklődését. A mai gyerekek a vizualitáson keresztül, videón, képregényeken, DVD-n nézett mesefilmeken, televíziós gyermekcsatornák műsorain, számítógépes játékokon és az interneten nevelkedve érkeznek meg az iskola kérlelhetetlenül verbális világába. Ezt a gyerekek és az iskola világa közötti egyfajta űrt tölti ki ez a taneszköz, ezért indul minden fejezet eseményképpel és az azzal kapcsolatos kérdésekkel, feladatokkal, beszélgetéssel.

A különböző távoli, különleges helyszínek arra motiválják a gyerekeket, hogy maguk is tevékenyen és kreatívan vehessenek részt az órákon. Újszerű, kiváló ötletekkel, motiváló, kompetenciafejlesztő feladatokkal gazdagított a tankönyv, amely a gyerekek nyelvén, a gyerekekhez szól. A távoli tájakon való utazás játékos feladatainak elvégzése közben az ismeretek elsajátítása öröm, és nem kényszer.

Figyelembe vettük a gyermekek anyanyelvi fejlettségét. A könyv igazodik a nyelvtani, helyesírási ismeretekhez, az olvasáshoz, szövegértéshez, könyvhasználathoz is. A fogalmazások értékelése ötletes, ösztönző, változatos. Ezzel az értékelési formával és a dicséretkártyákkal pozitív megerősítést kap minden gyermek. Az élményfüzet vezetése és a párban való munka rendkívül motiváló a gyerekek számára. A bagollyal jelölt összefoglaló szövegek egyértelműek, könnyen értelmezhetőek.

A tankönyv felépítése. A 37 órás tárgyhöz igazodva a könyv heti egy órát dolgoz fel 6 fejezetben. (A magyar nyelv és irodalom további óráján a Nyelvtan és az Olvasás osztozik 73-196 óra arányában.)

A tankönyv elején a piktogramok magyarázata és a Tartalomjegyzék, a végén a Kiszótár található.

A tankönyv fejezetekre, azokon belül leckékre tagolódik. A fejezetcím mindig az oldalpár alsó részén, a szedéstükör alatt, a leckecím az oldalpár bal vagy jobb oldalának tetején vagy közepén jelenik meg, a tananyagtartalomtól függően.

A talpas betű jóval olvashatóbb, és így jóval hosszabb távolságot be tudnak a gyerekek látni ennek a betűfajtának az alkalmazásával, ezáltal egyre hosszabb szövegtestet tudnak olvasástechnikai problémák nélkül elolvasni. Azaz az egyre magabiztosabb és lendületesebb olvasást, **olvasástechnikai készséget is fejlesztjük** általa, az évfolyam kiadványaival megegyező módon. A bagollyal jelölt összefoglaló szövegek mindig az oldal alján, a lecke vagy lecketömb végén, színes alnyomaton jelennek meg.

A feladatok utasításai sok esetben alfeladatokra tagolódnak (feladatbokrok). Ezeket az alfeladatokat vagy új sorba tördelve jelenítettük meg a könnyebb tájékozódás és végrehajthatóság érdekében.

A tankönyv megfelel a kerettantervben meghatározott céloknak és feladatoknak, a tantervi témaköröknek és tartalmaknak, és a belépő tevékenységi formáknak.

Épít a szóbeli szövegalkotásra, igazodik a megtanulandó ismeretekhez:

A szövegalkotás műveletei: anyaggyűjtés, címválasztás, a megfelelő lényeges gondolatok válogatása, elrendezése, az időrend megállapítása.

A szöveg tagolása, a bekezdések.

Az elbeszélő fogalmazás írásának megtanítása.

Az elbeszélés részei: bevezetés, tárgyalás, befejezés.

A párbeszéd szerepe az elbeszélő szövegben.

Újszerű, kiváló ötletekkel, motiváló, kompetenciafejlesztő feladatokkal gazdagított a tankönyv, mely a gyerekek nyelvén, a gyerekekhez szól, a kommunikációelméletre épülő feladatokat játékos formában adja közre. A távoli tájakon való utazás játékos feladatainak elvégzése közben megvalósul az örömteli, motivált tanulás folyamata. A tankönyv figyelembe veszi a gyermek anyanyelvi fejlettségét. Igazodik a nyelvtani, helyesírási ismeretekhez, olvasáshoz, szövegértéshez, könyvhasználathoz.

A tananyagtartalom lehetőséget ad a differenciálásra, kellő időt biztosít a gyakorlásra, ismétlésre, egyszerre felzárkóztató és tehetséggondozó. A fejezetnyitó nagy képek színvonalasak, kedvesek, összhangban vannak a gyermek világával, és nagy segítségére válnak a pedagógusnak. Érdemes többször is visszalapozni a nagy képekhez a fejezetek feldolgozása során.

A fogalmazások értékelése ötletes, ösztönző, változatos. Ezzel az értékelési formával és a dícséretkártyákkal pozitív megerősítést kap a gyermek. Az élményfüzet vezetése, és a párban való munka rendkívül motiváló. A bagollyal jelölt összefoglaló szövegek egyértelműek, könnyen értelmezhetőek. A feladatok komplex fejlesztést tesznek lehetővé.

A könyv szerkezete: távoli tájakra indulnak a gyerekek a tanulási motiváció, a kreativitásuk fejlesztése és a megnyilvánulási hajlandóság növelése érdekében. Az utolsó fejezetben újra hazatérnek magyar tájra a kis utazók.

Szavakból mondat

Kiváló érzéssel választotta a szerző első távoli tájnak az indiánok földjét. A feladatok színesek, beszédre készítőek, melyek tudatosítják és fejlesztik a gyerekek anyanyelvi készségeit, képességeit (a varázsital rejtélye, béketárgyalás megfogalmazása SMS-ben, képregény, képaláírások a fényképalbumba, Nyelvosok asszony mondókája). L. még tanmenet.

Mondatok egymás után

A játékos feladatok, a már meglévő ismeretekre építve keltik fel a gyerekek érdeklődését a fogalmazás iránt. Alapoz a készségfejlesztő gyakorlatokra, drámajátékokra (Yoko beszéde, jelek eljátszása, papírsárkány tervezése, gyermeknapi plakát).

Mondatból szöveg

Igényesen választott irodalmi, ismeretterjesztő és tájékoztató szöveggel gazdagított ez a fejezet. A gyermekek gazdag fantáziájára alapozva, találó, változatos feladatok íródtak (felhívás a főkavédó expedícióra, írások a JEGES HÍRMONDÓ c. újságba).

Bár a levél tartalmi és formai jellemzőit a kerettanterv a 4. évfolyamban határozza meg tananyagának, de a hivatalos szöveg tanulásához megfelelően integrálható ez a tananyagtartalom.

Anyagok gyűjtése

Nagyszerű feladatokkal nyújt ismeretet (a gyermek élményeit, megfigyeléseit felhasználva), az anyaggyűjtés módjairól, a címválasztásról, a lényeges gondolatok elrendezéséről, az időrend megállapításáról

A fogalmazás részei

A munkafüzetnek ez a fejezete különösen kitűnően kapcsolódik az olvasókönyvhöz, felhasználja a már ismert olvasmányokat.

Az elbeszélés

Kiváló választás Fekete István Tüskevár c. regényét az elbeszélés sajátosságainak megismertetésére. A feladatok tökéletesen építkeznek a dráma eszköztárára. A világtalálkozási összefoglalás ötletes, változatos feladatai, játékos módon adnak áttekintést a tanult ismeretekről.

A könyv, a fejezetek és a leckék szerkesztettsége átgondolt, felépítése logikus, követhető nemcsak a tanítók, hanem a gyerekek számára is, élményszerűvé téve a fogalmazás rejtelmeivel való ismerkedést.

NYELVTANKÖNYV 3.

Beszéd és anyanyelv

Nyelvtan-helyesírás tankönyv
3. osztályosoknak

A Beszéd és anyanyelv – Nyelvtan-helyesírás 3. a funkcionális vagy más szóval kommunikációs nyelvtan elemeire épülő, a beszédből kiinduló, kompetencia alapú kommunikációs tankönyv. A funkcionális felfogás eredményeképpen a gyerekek az anyanyelvüket a számukra – életkori sajátosságaiktól fogva – még talán kevésbé üzenő, kevésbé érthető leíró szemlélettel szemben nem egyfajta deduktív szabályleírás alapján, hanem annak használata és működése, **az induktív beszéd folyamat közben** fedezik fel, ismerik meg.

Az így, a nyelvi kommunikáció folyamatára figyelve (és annak ebben az életkorban és ezzel a tudásháttérrel már felfedezhető és befogadható evolúciós és funkcionális vetületével is megismerkedve párhuzamosan), játékosan és értelmezve elsajátított ismeret sokkal jobban rögzül, és alkalmazásképesebb tudást, illetve stabilabb és jóval tudatosabb helyesírási készségeket eredményez a gyerekek számára a tanulási folyamat során.

A leckék végén elhelyezett, bagollyal jelölt és a feladatok utasításainak tipográfiájával szedett rövid összefoglaló szövegek ezzel szemben **a leíró nyelvtan** felől közelítik meg és tudatosítják ugyanazokat a nyelvi jelenségeket, információkat, tudnivalókat. Ezek a hasznos összefoglalások nemcsak a gyerekeknek, hanem a tanítóknak és a szülőknek is segítenek abban, hogy mit érdemes az óra anyagából a gyerekeknek minimálisan maguktól is összefoglalniuk, illetve elsajátítaniuk, megjegyezniük és gyakorolniuk.

A bagollyal jelölt szövegek alatt differenciálásra szánt, plusz piktogrammal elkülönített szövegek is megtalálhatóak a legtöbb lecke végén. Ezek elsősorban a tehetséggondozást igénylő gyerekek számára készültek – nem kötelező és differenciáló jelleggel. Ezek az is-

meretközlő szövegek az adott nyelvi, nyelvtani jelenség tágabb értelemben vett, szélesebbre tárt funkcióinak és használati körnek az összefoglalását tartalmazzák.

A funkcionális szemlélet módot ad ugyanis arra, hogy a kötelező minimális bevésés mellett a több, átfogóbb és létező tényszerű szempont felől megközelített jelenség alapjait és lényegét is könnyedebben elsajátíthassák a gyerekek.

Számos tapasztalati példa mutatja, hogy a felnőttek által egyszerűnek és szabatosnak, rövidnek gondolt, ám túl absztrakt és ráaadásul elégtelen, pontatlan definíciókat a gyerekek nem értik, így nem rögzül a használható ismeret, és ebből következően az ismeretek alkalmazásakor is nehézségeik támadhatnak. A tankönyv célja pedig természetesen ennek éppen az ellenkezője: nem elriasztani, hanem megszerettetni kívánja a gyerekekkel mind a nyelvtan tantárgyat, mindpedig az anyanyelvet. Ez pedig csak a nyelv működése közben felfedezett kellő számú ismeret mellett lehetséges.

Különösen igaz a túl szűkszavú, nyelvi félrevezérlésre okot adó definíció veszélye az elvont nyelvtani kategóriák esetében. Ha az igéről csak annyi ismerete van a gyermeknek, hogy cselekvést, történést és létezést kifejező szófaj, azt vagy egyáltalán nem érti (és a definíciót félretolva maga próbálja felismerni az igéket), vagy csak félig-meddig érti, és joggal kérdezi, hogy a „kopogtatás” miért nem ige, hisz cselekvést fejez ki, a „reccsenés” miért nem ige, hisz történést fejez ki, a „fél, örül, fázik” stb. pedig miért ige, hisz sem cselekvést, sem történést, sem létezést nem fejez ki, stb. Arról nem is szólva, hogy az absztrakt főnevekkel való ismerkedést, azok felismerését is gátolhatja mindez.

Ezzel a túl szűkszavú és túl absztrakt megközeléssel járó elsajítási probléma tehát majd a főnév és a melléknév tanításakor is ugyanúgy elő fog bukkanni a tanítási folyamat során, hisz vannak cselekvést, történést vagy éppenséggel (a melléknévre jellemző) tulajdonságot, jellemzőt [*orvos, katona, tanár stb.*] kifejező főnevek is.

Ebbe a sorba illik az ún. **állapotigék** esete is. Annak ellenére, hogy nem kerettantervi követelmény ezeknek a megismerése, a tankönyv egy differenciáló (szabadon választható) órát mégis szán az igék ezen csoportjának megismerésére, mivel az anyanyelvi és az idegen nyelvi jártasság megalapozásához, a használat közben tetten ért, élő nyelv megértéséhez és elsajátításához, az alkalmazásképes tudás megszerzéséhez ez a kategória elengedhetetlen a gyerekek kommunikációs kompetenciáinak fejlesztése során. Azért van módjuk a gyerekeknek a 4. nagy igei csoport megismerésére is, hogy az anyanyelv iránt érdeklődők majdnem az összes igét, amelyekkel olvasmányaikban és élőszóban találkoznak, jól és a többi csoporttal nem összekeverve **be tudják sorolni** az igék valamelyik csoportjába jelentéskör szerint.

Ez az igefajta azt fejezi ki, hogy az élőlényeket milyen érzelmi, értelmi vagy egyéb állapot jellemzi (*örül, nevet, izgul, fél, elkeseredik; ért, tud, felfog, gondol; fázik, fáj, hasonlít*). Az állapot tartozhat élettelen dolgokhoz is (*foszlik, bűzlik, illatozik*). Az élőlények és az élettelen dolgok ilyenkor nem cselekednek ugyan, mégis átélik az állapotot, és kisebb-nagyobb mértékben részt is vesznek benne (*féltékenykedik, szeret, bízik, nyugtalanodik, megijed*). A történéshez hasonlóan az élőlények és az élettelen dolgok állapota is mindig független a szándéktól, az akarattól. Ezek az igék sem a *Mit csinál?*, sem a *Mi történik?* kérdésre nem felelnek igazán. És egy kicsit mégis.

A *fáj* (*nekem, neked stb.*) passzív ige például első hallásra történést fejez ki. A fájdalom azonban mindig valamilyen cselekvés, történés eredménye, következménye. Velünk történik, mi szenvedjük el, mégis valamennyire részt veszünk benne. A *nevet*, a *mosolyog*, a *sír* és a *csalódik* (*én, te stb.*) inkább tűnnek elsősre aktív, cselekvő igéknek. Holott nem azok. A nevetés, a mosoly, a sírás és a csalódás éppen annyira történik is velünk valaminek a következményeképpen, mint amennyire azt mi cselekvő módon irányítani szeretnénk. Miért titkolnánk el mindezt az érdeklődő és a tehetség gondozást igénylő gyerekek előtt?

Az állapotigékkel való megismerkedés további haszna, hogy még jobban **elmélyíti és tudatosítja a harmadikos gyerekek számára a cselekvést és a történést kifejező igék megkülönböztetését**, valamint fejleszti a gondolkodásukat és a figyelmüket. A *Mondaton innen, mondaton túl* olvasókönyv 3.-ban lévő olvasmányok, mesék számtalan állapotigét tartalmaznak (*Az egyik szemem sír, a másik nevet.*; *Így szomorkodott az öreg király.*; *Stb.*) – a nyelv természete szerint.

Az anyanyelvi neveléssel párhuzamosan a tankönyv játékosan fejleszti a gyerekek **idegen nyelvi kompetenciáit** is. Nem véletlen, hogy a könyv az egynyelvű idegen nyelvi tankönyvekhez hasonlít – nemcsak megjelenésében (mindig képpel illusztrált beszédhelyzet a kiindulás), de szemléletében és az órák felépítésében is.

A tankönyv szerzőjével egyetértésben egy úgymond „magyar mint idegen nyelv” tankönyv felfogásához hasonlóan kezeltem és adtam közre az elsajátítandó tananyagot mint alkotó szerkesztő, a 2. évfolyam nyelvtankönyvével megegyezően.

Ez azért is lényeges, mert ugyan a könyv mindig meglevő ismeretre alapoz, abból indul ki, de nem tekinti adottnak vagy tudhatónak az elsajátítandó ismeretanyagot (pusztán csak azért, mert ez a gyerekek anyanyelve), ezáltal az anyanyelvi jártasságot nagyban fejleszti és erősíti, az anyanyelv használatát teszi egyre tudatosabbá – párhuzamosan az idegen nyelvi kompetenciák kialakításával (pl. egyes szám-többes szám, szám-személy egyeztetése, anyagnévi jelzők, egybeírás-különírás, a szófajok felfedeztetése, a mondatok szórendje, a toldaléknak és a helyesírásnak a kommunikációban betöltött szerepe stb.).

A könyv feladatai azonnal a felfedezésre, a használatra és a helyes alkalmazásra sarkallják a gyerekeket, de módot adnak az elsajátított ismeretek megfelelő gyakorlására és ismétlésére is.

A tankönyv a meglevő ismeretet, az arra való alapozást tekinti kiindulópontnak az alkalmazás-képes tudás megszerzéséhez. Egyúttal magáénak tekinti a „szórakoztató szóra készítő” tankönyv elvét, a beszéd szerepét és fontosságát, pedagógiai célját is a tanulási folyamatban.

A magyar nyelvtani kategóriák zöme igen beszédes („*fő*”név, „*köz[ös]*”név, „*tulajdon*”név, „*mellék*”név, *ige*, „*kötő*” stb.), ezt a gyerekekkel már a megismerkedés idején szándékosan állt felfedeztetni, mivel ez is közelebb hozza, érthetőbbé és értelmesebbé teszi a számukra a kategóriákat. Ezt a címekben és az összefoglaló szövegekben is igyekeztem érzékeltetni, illetve egyszerűen megmagyarázni.

A *Beszéd és anyanyelv* 3. tankönyv képi világában és képi tematikájában is modern, követi a mai gyerekek megváltozott érdeklődését. A mai gyerekek a vizualitáson keresztül, videón, képregényeken, DVD-n nézett mesefilmeken, televíziós gyermekcsatornák műsorain, számítógépes játékokon és az interneten nevelkedve érkeznek meg az iskola még ma is kérélhetetlenül verbális világába. Ezt (a gyerekek és az iskola világa közötti) űrt tölti ki ez a taneszköz, ezért

indulnak a tematikus egységek, fejezetek beszédképpel és az azzal kapcsolatos kérdésekkel, feladatokkal (még a fejezet későbbi leckéi során is), beszélgetéssel, szituációs játékokkal, kooperálásra készítő tanítói feladatokkal, szóbeli szövegalkotással.

A 74 órás tárgy heti két órát dolgoz fel. A kommunikációs tankönyv fejezetekre tagolódik. A fejezetek előtt fejezetnyitó nagy kép helyezkedik el, a nagy kép tartalma pedeg lefedi a fejezetekben lévő összes lecke tartalmát. Ezeken a képeken a fejezet során elsajátítandó ismereteknek megfelelő képi helyzetek lettek megjelenítve. A leckék fejlécében a nagy képről kiemelt, leckespecifikus jelenetek láthatóak. A fejezetcímek a könyv eleji tartalomjegyzékben és a leckék fejlécében, a nagy képről kiemelt, az órára vonatkozó specifikus kis kép alatt jelennek meg. A leckék minden esetben az oldal tetején elhelyezett fejléc alatt kezdődnek.

A feladatok feladatsorokká állnak össze, és a feladatok egy része feladatbokorként jelenik meg a tankönyvben, azaz **egy globális feladaton belül több, egymással összefüggő alfeladat is van. Ezért ezeket az alfeladatokat és azok határát a könnyebb kezelhetőség érdekében vagy pöttyel különítettük el, vagy pedig az alfeladatok új sorba tördelve kezdődnek.** Az alfeladatok közötti tájékozódást a nekik megfelelő piktogramok is segítik, ezt a piktogramok egymás alatti sorrendje is mutatja.

A könyv első szakasza a nyelvi kommunikáció egyre tudatosabb alkalmazását hivatott elősegíteni, immár egyre inkább tudatosítva és néven nevezve a jelenségeket. A köszönési formáktól, a rokon és ellentétes értelmű szavaktól az azonos alakúságig, az egyszerűbb mondatfonetikai és szupraszegmentális eszközök megismeréséig és alkalmazásáig ismétlik a gyerekek a nyelv szemantikai alapvetéseit – az egyre tudatosabb nyelvhasználat elérése érdekében.

Ezután is mindig a beszédből, a szövegből indul ki a könyv órafelépítése, s halad a beszéd és a nyelv egyre kisebb egységei felé. A gyerekek ismétlik a magyar elvlasztás alapvető szabályait is (a szótagolás és a szóelemzés elve, a hagyomány elve különösen a tulajdonnevek helyesírásában, az összetételi határok, az egybeírás-különírás stb.), valamint elmélyítik a szótó és a toldalék fogalmát, gyakorolják a nehezebb toldalékok helyesírását, a szóvégi magánhangzók írását, valamint a nehezebb betűkapcsolatok ejtését és írását is.

A zömében a nagy beszédképekhez igazított feladatok és a motivációs szövegek a gyerekeket érdeklő témákat dolgoznak fel, az életkori sajátosságokat ugyancsak figyelembe véve, egyszerű és világosan érthető formában közreadva. A nagy beszédképek a tananyagtartalomhoz igazodnak. Az elsajátítandó nyelvtani-helyesírási ismeretet ebben a játékos formában fedeztetjük fel a gyerekekkel, akik így nem száraz szabályleírás alapján, hanem szinte észrevétlenül és élményszerűen jutnak a megszerzendő ismerethez és az alkalmazásképes tudáshoz. Ezek a szövegek a gyerekek hétköznapi tájékozódását és a kommunikáció iránti érdeklődést is elősegítik: az olvasás iránti másfajta igényt, másfajta olvasási célt ébresztenek fel a tanulóknban, megalapozva a későbbi tanulóévek alatt elsajátítandó ismeretek iránti fogékonyságot és figyelmet is.

A feladatok mellett megjelenő piktogramok az olvasástudás ellenére fontos szerepet töltenek be. A piktogramok is a könyvben és a feladatban való tájékozódást és a komplex megértést segítik azzal, hogy az olvasott feladat szövegének megértése mellett a feladat jellegére vonatkozóan adnak tájékozódást a gyerekek számára általánosságban, és vizuálisan is megerősítik az elvégzendő feladat fajtáját, típusát.

Bár a fizikális főneveket könnyebben ismerik fel a gyerekek, mint az igéket, de célszerűnek tartottuk a nyelvi evolúciós modellt követni, így a fogalmazás tárggyal integrálva, ahol az egy-

szavas és egymondatos szöveggel is megismerkednek a gyerekek, a mondatfajták után, majd a mondatfajták mondatértékű és szófaji vonatkozásait követően, a szófajok kialakulását tanulják a gyerekek, és köztük elsőként a csak állítmányi szerepben működő (működtethető) igékkel folytatódik a szófajokkal való ismerkedés. Ezt a főnév és a melléknév követi a tanév végére érve.

A *Beszéd és anyanyelv 3.* tankönyv zömében oldalpárokban dolgozza fel a nyelvtanórák tananyagát. Két kivétel van, a köszönési formákat, illetve az összetett szavak fogalmát és helyesírását feldolgozó órák, melyek két oldalpárnyi terjedelmet kaptak a tananyag nehézségi foka miatt. Ez a ritmus könnyen követhetővé teszi a könyvet mind a gyerekek, mind a pedagógus számára. Minden új ismeretet feldolgozó óra az oldalpár bal oldalán, az óra címét követő nagy beszédképpel indul, és a bagollyal jelölt szöveggel zárul az oldalpár jobb oldalának végén. Az ismétlő és gyakorló órák alkalmával a beszédkép és a bagollyal jelölt szöveg elmarad.

A fejlécek és az oldalpárok keretének (margójának) színei leckénként jellegzetesen eltérnek egymástól. Ez nemcsak a könyv esztétikumát növeli, hanem az áttekinthetőséget és a könnyebb megtalálhatóságot is biztosítja a tanulók számára. A kifejezetten kommunikációra épülő feladatok szó- és mondatkártyái színes alnyomaton vagy játékos keretben jelennek meg. A képfelismerési feladatok pedig fejlesztik a tanulók vizuális kultúráját is.

A játékos címekkel szerkesztő az órán elsajátítandó tananyagra utaltam, az órából kivett tematikát is felhasználva, ezzel mintegy előképet festve az elsajátítandó ismeretekről.

A könyv elején a piktogramok kifejtése és a tartalom, a végén a Szószedet lett elhelyezve. A tanító számára készült tanmenet természetesen jóval explicitebben üzen arról, hogy mi az éppen elsajátítandó tananyag, mint a tartalomjegyzék címei (l. még tanmenet, készségfejlesztési-tanulási célok oszlop).

A tankönyv kérdései és feladatai megfelelő feltételeket biztosítanak a tanulási célokban meghatározott problémamegoldó, ismeretszerző és ismeretalkalmazási képességek fejlesztésére. A problémamegoldást elősegítő feladatok együttes aránya eléri az összes kérdés és feladat 60%-át. A kérdések, feladatok mennyisége és változatossága lehetővé teszi a differenciált oktatást-nevelést. A tankönyvben a rögzítést elősegítő kérdéseken kívül az elmélyítést és a problémamegoldást elősegítő feladatok is kellő számban megtalálhatók. Ugyanakkor a tankönyv olyan feladatokat is tartalmaz, amelyek az ismeretek alkalmazását szolgálják, valamint olyanokat is, amelyek egy probléma sokoldalú megközelítésére, különböző forrásokból megszerzett tudáselemek rendszerezésére adnak lehetőséget.

A tankönyv belső tartalmi tagolása, a benne található információk feldolgozásának módja hatékony tanulási stratégiákat és módszereket is közvetít a tanárok és tanulók számára.

A kritikai gondolkodás fejlesztése segítséget ad ahhoz, hogy a tanulók össze tudják vetni aktuális tudásukat a tanulást megelőző vagy a tanulás korábbi szakaszára jellemző ismereteikkel, elképzeléseikkel és teljesítményükkel, s ezáltal érzékelnik tudásuk gyarapodását, képességeik fejlődését, teljesítményük változását.

Kedves Kollégák! Örömteli munkát kívánok!

Kóródi Bence
szerkesztő
szakmai vezető